

Érdekes adatok a nagy patkósrú denevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) alföldi állományának vonulásáról

Dobrosi Dénes

Abstract

Some interesting data about the migration of the Greater Horseshoe Bat in the Great Hungarian Plain.: The authors investigated the summer colonies of the Greater Horseshoe Bat in the S-Tiszántúl. We marked with ring 212 individuals from the largest colony. Meanwhile we marked 42 individuals in the Dunántúl as well. We have managed to discover 14 individuals in the Rumania (Bihar Mts.) in 7 different caves and 2 individuals in the quarries of Szársomlyó. We provided that the maximum length of the migratory route could be 320 kilometers (not just 180) and the individuals of summer colonies pass the winter in different caves. The females form flocks during the spring and autumn migration and probably learn the localities of resting places from each other.

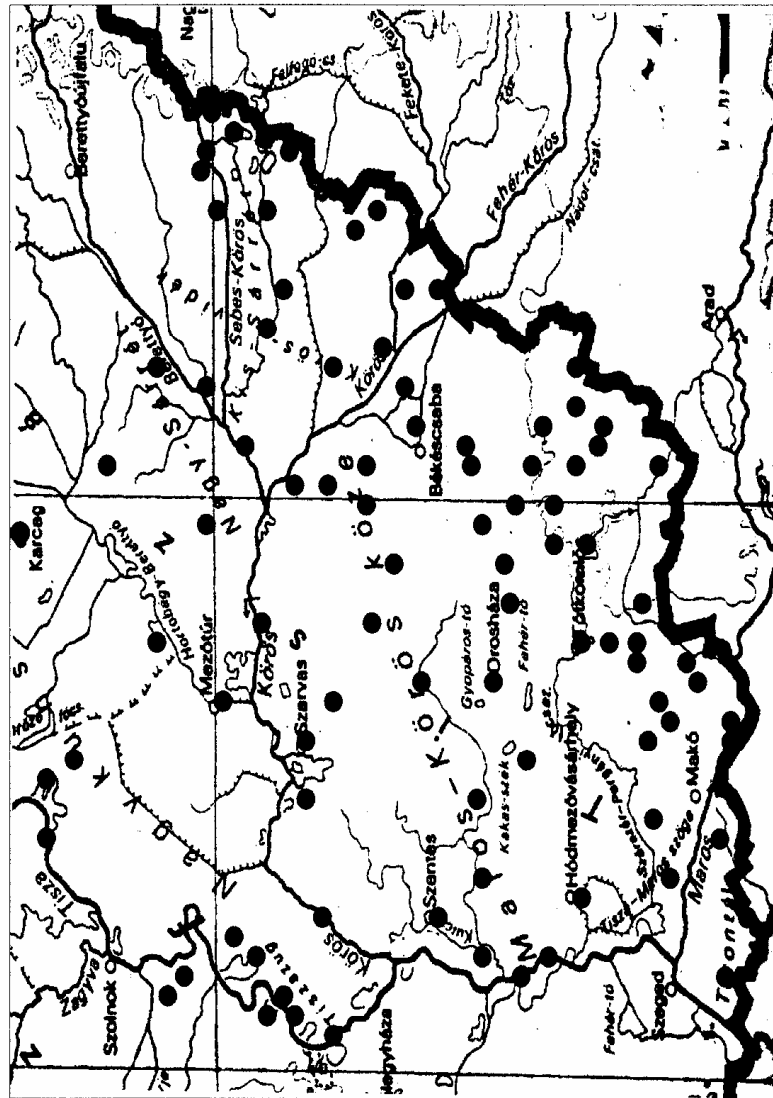
Előzmények

A nagy patkósrú denevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) Magyarországon a szórványosan előforduló fajok közé tartozik. Nyáron elsősorban épületekben alkot kölykező kolóniákat, télire pedig főleg barlangokba húzódik.

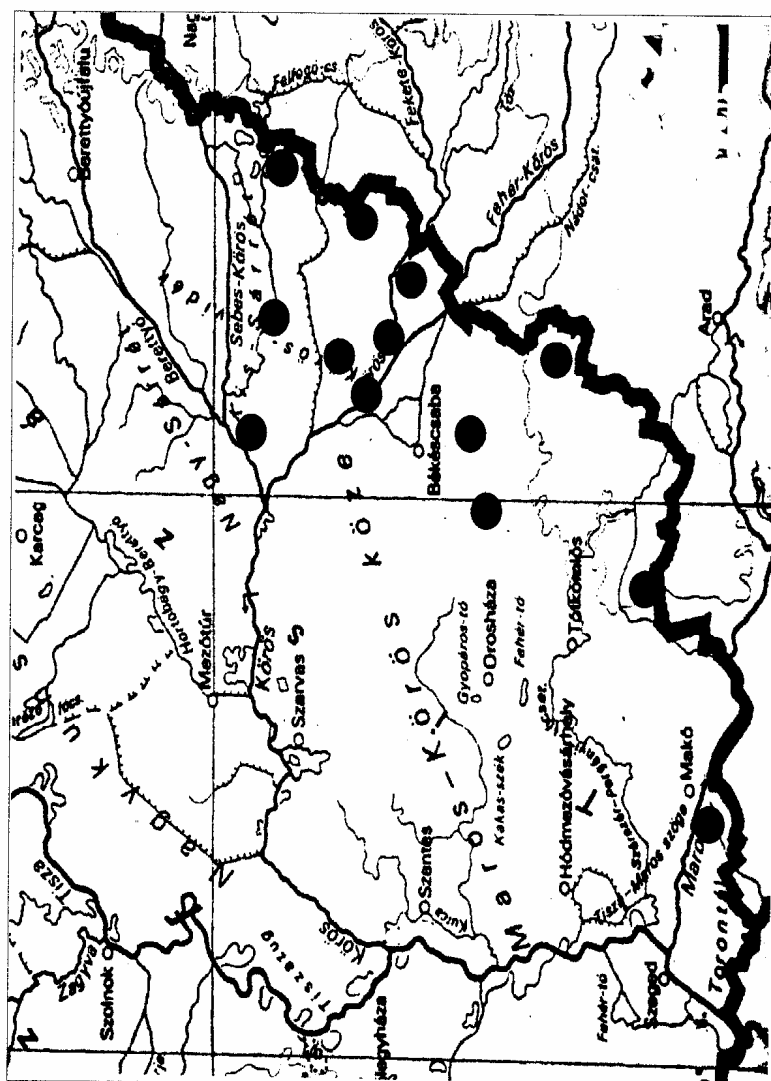
Az egész Magyarországra kiterjedő denevérfaunisztikai leírást az irodalomban MÉHELY (1900) és TOPÁL (1969) munkáiban találunk. A két szerző a nagy patkósrú denevért elsősorban hegyvidéki fajnak írja. Méhely SOMOGYI (1888) cikkére hivatkozva egyetlen alföldi előfordulását említi, habár nem zárja ki, hogy a leközölt adat más fajra vonatkozna. TOPÁL (1969) alföldi előfordulásként a gyulai várban megfigyelt néhány példányt érdekességként említi, s hozzáfűzi, hogy alkalmas téli szállás esetén a faj alföldi előfordulásával máshol is számolhatunk. TOPÁL (1969) szerint e faj egyedeinek téli és nyári szállásai 10-20 km távolsága vannak egymástól. SCHÖBER (1988) az európai adatokra hivatkozva átlagosan 20-30 km-es vándorutakat határoz meg, említve az eddig tapasztalt leghosszabb regisztrált útvonalat is, amely 180 km volt.

Én 1983 óta végzek az Alföldön is denevérfaunisztikai vizsgálatokat. E felmérésem elsősorban a Körösvidékre a Körös-Maros közére, az Alsó-Tiszavidékre és a Szolnok-Túri síkra vonatkozik (1. ábra). Munkám során 13 településen észleltem a *Rhinolophus ferrumequinum* előfordulását. Minthogy az állatok csak a tavasztól őszi tartó időszakban tartózkodtak a búvóhelyeken, valószínűnek tartottam, hogy az egyedek telelőhelye nem a környékbeli pincék lehetnek, hanem inkább a viszonylag távoli barlangok, vagy bányavágatok. A területhez legközelebb eső barlangok Romániában találhatóak, az országhatártól mintegy 40 km-es távolságra. Feltevésem az volt, hogy a denevérek ezekbe a barlangokba vonulnak telelni.

1. ábra.

2. ábra.

A kutatás módszere

A magyarországi állomány felmérése céljából a denevérkolóniák számára alkalmas épületeket vizsgáltam át. A denevéreket elsősorban templomokban és kastélyokban találtam, ahol a *Rhinolophus ferrumequinum* egyedek leggyakrabban a padlásokon és a pincékben tartózkodtak. Összesen 117 település 270 megvizsgált épületéből 15 hely *Rhinolophus ferrumequinum* szállás (2. ábra). A legnagyobb kolóniát Geszten találtam, ahol a faj kölykező nőstényeinek száma átlagosan 500 példány. Ahhoz, hogy a vándorlás útvonaláról valamit megtudhassunk, a geszti kolónia egyedeinek egy részét gyűrűvel megjelöltük, azért hogy később a telelőhelyeken ismét azonosíthassuk őket. A megjelölt állatokat a nappali szállástól távol eső parkban és erdőben, nyiladékokra kifeszített hálóval fogtuk be. 1988. tavaszától 1996. őszéig összesen 212 *Rhinolophus ferrumequinum* egyedét jelöltünk meg.

Fontos megemlítenem, hogy a geszti jelöléssel egyidőben (1988-tól 1991-ig) a Mecsekben gyűrűztünk meg ugyanebből a fajból 42 példányt.

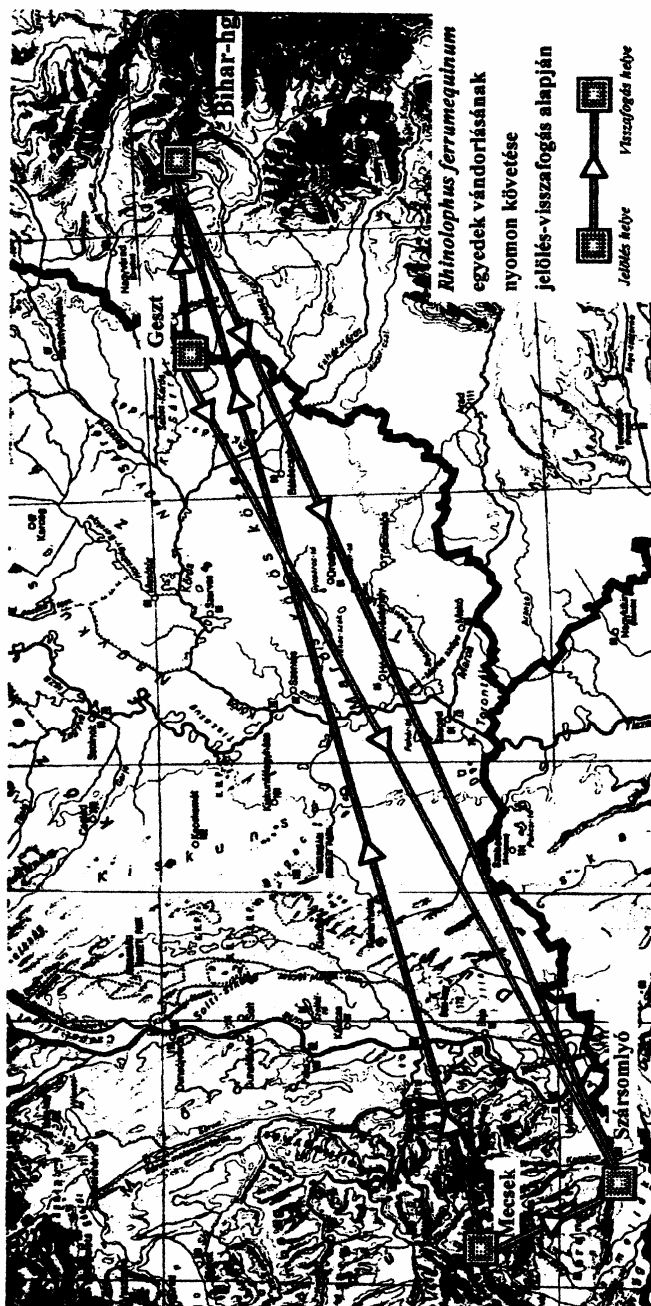
A teelő kolóniák felmérése céljából a romániai Bihar-hegységben és a Király-erdőben vizsgáltunk meg 44 barlangot és 2 bányavágot. Nagy teljesítményű elektromos lámpákkal kerestük a pihenő denevéreket. Ahol gyűrűs denevért észleltünk, ott igyekeztünk leolvasni a gyűrű számát is.

Elért eredmények

1991 áprilisában kezdtük meg Romániában a gyűrűs denevérek visszakeresését. Minthogy a Bihar-hegységben a regisztrált barlangok száma is ezren felül van, nem lehettünk biztosak abban, hogy az alig több mint 200 állat valamelyikére is rábukkanunk. A gyűrűs denevérek megtalálását az is nehezítette, hogy a barlangok jó része hatalmas méretű, s így a magasban pihenő állatok megpillantása sem egyszerű. 1997 szeptemberéig összesen 44 barlangot és 2 bányavágot vettünk alapos vizsgálat alá. A teelő állatok kontrolálását 37 barlangban hajtottuk végre. A 37 barlang közül 26 barlangban találtunk *Rhinolophus ferrumequinum* egyedeket. Ebből összesen 7 barlangban voltak általunk gyűrűzött példányok. A jelölt egyedek száma 14 volt.

Nagy meglepetés volt számunkra az, hogy a gyűrűs denevérek közül 1 példányt nem Geszten jelöltük meg annak idején, hanem a Mecsekben. Ezt a denevért 1988 augusztusában jelöltük meg az Abaligeti-barlang előtt, és 1994 áprilisán észleltük újra a Stracos-barlangban. Külön érdekesség az is, hogy ugyanebben a romániai barlangban egy olyan példányt is regisztráltunk, amelyet később ugyancsak a Mecsektől nem messze, Szársomlyón fogtak be hálóval. Ezt az állatot 1990 júliusában Geszten jelöltük meg, 1992 áprilisában Romániában került kézre, majd újabb két év múlva - 1994 júliusában - ez a példány már Szársomlyón volt. Az abaligeti és a szársomlyói kapcsolatot egy Abaligeten gyűrűzött és Szársomlyón visszafogott példány erősítette meg. A jelölés-visszafogás eredményeket a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra.

A megfigyelések azt bizonyítják, hogy a *Rhinolophus ferrumequinum* egyedek egyáltalán nem kis területen mozognak. A mi Abaligetén gyűrzött és Romániában megfigyelt példányunk a SCHOBER (1988) által leírt 180 km-es észlelt maximumot is a jelentősen túlszárnyalta, hiszen a két pont közötti földrajzi távolság 320 km. A visszafogott és gyűrűjük alapján azonosított egyedek kizárólag nőstények voltak, tehát nem mondhatjuk azt, hogy ez a jelenség a hímek kóborlásának tudható be.

A megfigyeléseink arra mutatnak rá, hogy az egy kolóniában kölykező nőstények nem kizárólag egy barlangba vonulnak telelni, sőt egy meghatározott példánynak sem állandó a barlangi telelőhelye. Mivel a nyári kolóniák nőstényeinek egyedszáma évről évre a szaporodás-túlélés mértékétől függetlenül erősen ingadozik, arra következtethetünk, hogy az egyedek a nyári szállásokat is váltogatják. Megfigyeltük, hogy a telelőhelyekre a példányok nem egyedül érkeznek. Még az idős egyedek is csoportosan vonulnak. Valószínű, hogy a vonulás során tanulják meg egymástól a nyári és téli szállások helyét. Attól függően, hogy mely csoportokhoz verődik az egyes példány, kerülhet akár egyre messzebbre attól a szállástól, ahol a világrajött.

Az általam említett dunántúli és geszti denevérszállások között egyébként számos nyári kolóniát találtam (lásd 2. ábra), ami viszonylagos folytonosságot mutat a két legtávolabbi pont között. Mivel vizsgálataink egyelőre Jugoszlávia területére nem terjedtek ki, és a romániai épületlakó kolóniákról is igen keveset tudunk, az elkövetkezendő években a szomszédos országok kutatóival összefogva, szeretnénk a nyári szállások felkutatását Jugoszlávia, Horvátország és Románia területére is kiterjeszteni.

Összefoglaló

Vizsgálataink során feltérképeztük a Dél-Tiszántúl *Rhinolophus ferrumequinum* nyári kolóniáit. A legnagyobb kolónia egyedeiből 212 példányt gyűrűvel megjelöltünk. Ezzel egyidőben ugyanebből a fajból a Dunántúlon is meggyűrűztünk 42 példányt. A megjelölt egyedekből 14 példányt Romániában a Bihar-hegységben összesen 7 barlangban sikerült újra megfigyelnünk, további 2 példányt pedig a Szársomlyó bányában fogtak vissza. Ezekkel a megfigyelésekkel egyrészt a faj eddig regisztrált vándorútjának maximális távolsága 180 km-ről 320 km-re nőtt, másrészt sikerült bebizonyítanunk azt, hogy a nyári kolóniák egyedei nem feltétlenül egy barlangban telelnek. A nőstények az őszi és a tavaszi vándorlás során csoportokba verődnek, s valószínűleg egymástól tanulják el a különböző téli és nyári szállások helyeit.

Köszönetnyilvánítás

Hálával tartozom mindazon barátaim segítségéért, akik a vonuló denevérek jelölésében és visszafogásában jeleskedtek: Stirvaky Istvánnak, feleségemnek - Dobrosiné Izbéki Gyöngyinek-, Gulyás Jánosnak, Tóth Zsoltnek, Csanády Dávidnak, Emil Filipnek, Lascu Adriannak és Sárkány Attilának. Külön megemlítem Dombi Imre és Papp Károly segítségét, akiknek a szársomlyói visszafogások köszönhetőek. Munkájukat és adatközlésüket köszönöm.

Köszönöm továbbá a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóságának mindazon támogatását és segítségét, amely révén e program megvalósulhatott.

Irodalom

- Méhely L. (1900): Magyarország denevéreinek mographiája. Budapest 1900.
Schober, W. - Grimmberger, E. (1987): Die Fledermäuse Europas. Stuttgart 1987.
Somogyi I. (1888): A szolnoki magyar királyi főgymnasium Értesítője, 1888, p.14.
Topál Gy. (1969): Denevérek - Chiroptera. (Bats - Chiroptera.) - Fauna Hungariae 22. 2, 1969, pp.81. Akadémia Kiadó, Budapest

Author address:

Dobrosi Dénes
H-5452 Mesterszállás
Szabadság út 13.